

LUND UNIVERSITY

Forskning om diakoni - en litteraturoversikt

Linde, Stig; Christiansson, Elisabeth

Published in:
Svensk Kyrkotidning

2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linde, S., & Christiansson, E. (2014). Forskning om diakoni - en litteraturoversikt. *Svensk Kyrkotidning*, 110(3), 82-87.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Forskning om diakoni – en litteraturöversikt (våren 2014)

Elisabeth Christiansson & Stig Linde

I det följande presenteras en kartläggning av svensk forskning om svensk och till viss del nordisk och europeisk diakoni. Den forskning som presenteras spänner över hela 1900-talet och över olika akademiska discipliner. Kartläggningen gör inte anspråk på att vara komplett men ambitionen har varit att sammanställa relevant forskning inom kunskapsområdet. Sådan forskning som kan vara relevant för kunskap om diakoni men som inte direkt relaterar till den, till exempel inom socialt arbete och forskning om det civila samhället, har av avgränsningsskäl inte tagits med.

Först redovisas historisk forskning om fattigvård och diakoni. Därefter samhällsvetenskaplig och flervetenskaplig forskning samt forskning om diakonatet och systematisk-teologisk forskning. Tematiseringen följer inte en strikt disciplinär indelning. Forskning om diakoni är ofta svårplacerad även om forskaren naturligtvis tillhör en viss akademisk disciplin. I framställningen används ordet diakoni synonymt med ”välfärdsarbete på kristen grund”. För en teoretisk och problematiserande diskussion av diakonibegreppet se till exempel Blennberger och Hansson (2008).¹

Historieforskningen

I det följande redovisas historisk forskning om fattigvård och diakoni. Sedan lång tid tillbaka har kyrkan skapat ordningar, praktiker och även ideologier för det som idag ofta går under beteckningen ”skola-vård-omsorg”. Av det ”tionde” som de medeltida landskapslagarna utkrävde skulle sockenprästen få en tredjedel, resten skulle delas mellan kyrkobyggnaden, biskopen och de fattiga. I *Den europeiska fattigdomens betydelse* beskriver Bronislaw Geremek hur synen på fattigdomen förändras från medeltiden och framåt. Men inte i en rak följd. Den barmhärtiga allmosan, fattigdomen som ett heliggörande varvas med tiggeriförbud eller sortering av värdiga och ovärdiga fattiga. Åke Sandholm beskriver utvecklingen i och med reformationen i avhandlingen *Kyrkan och fattighjonen* (1973) där han undersöker omsorgen om de sjuka och fattiga i välfärdsanstalterna i Finland. Christina Gerger undersöker fattigvården i en småländsk landsbygdssocken åren 1815-1935 i avhandlingen *Där nöden var som störst* (1992). Anders Arner analyserar i *Studier öfver Svenska kyrkans ställning till frågan om de fattigas vård under 1800-talet* (1923)

¹ Blennberger och Hansson i Blennberger och Hansson 2008

Svenska kyrkans hållning i fattigvårdsfrågor under 1800-talet mot bakgrund av samhällsutvecklingen.

Sture Järpemo behandlar i *Väckelse och kyrkans reform. Från religiös sällskapsbilning i Stockholm till inre mission och samfund 1771-1858* (1977) den fritt organiserade kristendomsutövningen i Stockholm under perioden 1771-1858. I avhandlingen tydliggörs de fria kristna organisationernas, till vilka de diakonala sällskapen hörde, relationer till kyrka och stat under perioden. I avhandlingen *Från fattigvård till församlingsvård. Utvecklingslinjer inom fattigvård och diakoni i Sverige 1871- omkring 1895* (1971) undersöker Göran Gellerstam hur den kyrkliga församlingsvården under 1890-talet organisatoriskt och idémässigt påverkades av den pågående debatten om fattigvårdens organisation. I Ernst Newmans *Svensk högkyrklighet, lågkyrklighet och frikyrklighet. Kyrkohistoriska studier* (1932) undersöks spelet kring försöket att få till stånd ett inremissionssällskap med statligt sanktionerade stadgar i Stockholm 1850. Diakonissanstalten var en utlöpare av dessa strävanden. Den teologiskt motiverade ideologiska dimensionen av den inre missionen berörs av Newman. Anders Jarlert beskriver nya rörelser och organisationer för kristendomsutövning under mitten av 1800-talet i *Sveriges kyrkohistoria. Romantikens och liberalismens tid* (2001). Anna Jansdotter beskriver i *Ansikte mot ansikte* (2004) räddningsarbetet bland prostituerade kvinnor i Sverige 1850 -1920, något som hon beskriver rymde både välvilja och förtryck. Gunnel Elmund belyser i sin avhandling *Den kvinnliga diakonien i Sverige 1849-1861* (1973) omständigheterna kring hur idén om diakoni fick sitt genombrott i Sverige liksom utvecklingen vid Diakonissanstalten de första tio åren. I Elisabeth Christianssons avhandling *Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965* (2006) har ett idéhistoriskt perspektiv och visar förändringar vad gäller teologi, ideologi och genus under tidsperioden. De idémässiga förutsättningarna har förändrats under undersökningsperioden. I *Det kvinnliga diakonatet som kall* (2005) av Gunnel Elmund analyseras den teologiska utveckling som skedde vid Diakonissanstalten i samband med Johan Christopher Brings tillträde som föreståndare. Einar Ekmans avhandlingar *Diakonien och folkskolan. En minnesvärld insats i svenskt folkbildningsarbete under förra seklet* (1950) och *Diakonala insatser i Svensk socialpedagogik åren 1852-1904 i belysning av den allmänna utvecklingen på området* (1960) belyser den kvinnliga diakonins pionjärinsatser inom ungdomsvård och folkbildning. Tullikki Koivunen Bylund skildrar i avhandlingen *Frukta icke, allenast tro! Ebba Boström och Samariterhemmet 1882-1902* (1994) Ebba Boströms ledning av Samariterhemmet ur ett i första hand personbiografiskt perspektiv. Den väckelsekristna profilen Emelie Petersén som vid mitten av 1800-talet ägnade sig åt ett omfattande karitativt arbete i Småland skildras i Gösta Åbergs *Emelie Petersén, "Mormor på Herrestad" och hennes nätverk* (2005). Carl-Henrik Martling behandlar i boken *Diakon, veniat, assistentpräst? Till frågan om den kyrkliga*

lekmanaförkunnelsen förr och nu (1971) diskussionen om ett manligt diakonat inom Svenska kyrkan. Det medeltida diakonater beskrivs i *Diakonat och Venia Concionandi* (1952) av Hans Cnattingius. Den manliga diakonins initiativtagare Nils Lövgren och hans tankevärld skildras i Harry Nybergs *Ifrån väckelsemiljö till kyrkomedvetande i kyrkokris. En studie i Nils Lövgrens utveckling 1852-1896/98* (1975). Oloph Bexell har i översiktsverket *Sveriges kyrkohistoria. Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid* (2003) belyst kyrkan och det sociala arbetet under 1800-talet. Karl-Anders-Hjortskull har i avhandlingen *Från kärleksverksamhet till läkandemiljö. Diakonins ställning i kyrka och samhälle 1951-1975* (1981) belyst diakonin under efterkrigstiden. I översiktsverket *Kyrklig diakoni och samhällets sociala omsorgsarbete omkring 1850-1975* (1981) lyfter Thorsten Levenstam fram diakonins pionjärsatser inom det diakonala arbetet och pekar på det spänningsfyllda förhållande som periodvis rått mellan diakonin och statsmakten. Levenstam redigerade även en 1980 utkommen *Bibliografi över kyrklig diakoni- och sociallitteratur*. Yngve Levenskog belyser i avhandlingen *Institutionsjälavård i Sverige 1932-1989. Med särskild hänsyn tagen till fängelsejälavården* (1977) i ett historiskt perspektiv institutionssjälavårdens utveckling. I boken *Diakoni i Lappland* beskriver Gunnar Fastborg förhållandena i övre Norrland runt sekelskiftet och Luleå stifts diakoniförening 1921-1955 (1962). Svenska kyrkans internationella diakoni i ett historiskt perspektiv beskriver Björn Ryman (1997) i *Lutherhjälpens första 50 år*. I antologin *Vivi-Ann Grönqvist. Ett liv i tjänst för kyrkan* (red. Sven Arne Flodell) (2010) ger olika författare en personbiografisk belysning av före detta direktor för Samariterhemmet Vivi-Ann Grönqvists diakonala insatser. Genom att beskriva ledande personers gärning beskriver man också den tid och de institutioner de verkade i, såsom i *Diakoni som livsuppgift. En bok om Otto Centerwall* (1962), också direktor på Samariterhemmet. Ett annat exempel är *Lärare, präst och diakonipionjär*, en studie i biskop Nils Lövgrens insatser i svenskt kyrkoliv (Åke Sjöqvist 1989).

En kortare samlad historieskrivning ger Bengt Ingemar Kilström i *Kyrka och diakoni I-II* (1986) som bl.a. beskriver de fem diakoninstitutionerna. Alf B. Oftestad tar ett större nordiskt grepp i *Kirke-Felleskap-Omsorg: Diakonien historie* (2001).

Samhällsvetenskaplig och flervetenskaplig forskning

I det följandepresenteras samhällsvetenskaplig och flervetenskaplig forskning. Vid Centrum för forskning om religion och samhälle (CRS) vid Uppsala universitet bedrivs flervetenskaplig forskning om religiösa och sociala förändringsprocesser. Projektet *Welfare and Religion in a European Perspective - A comparative study of the role of the churches as agents of welfare within the social economy (WREP)* analyserar i ett europeiskt perspektiv majoritetskyrkors funktion som aktörer inom den sociala ekonomin. 2010 publicerades rapporten *Welfare and Religion in 21st Century*

Europe: Volume 1. Configuring the Connection. (Bäckström, Anders & Grace Davie Eds., Ninna Edgardh & Per Pettersson Co Eds.) I rapporten jämförs hur kyrkor fungerar som välfärdsaktörer i åtta medelstora städer i Sverige, Norge, Finland, Tyskland och England, Frankrike, Italien och Grekland. Studien visar att förändringar i de nationella välfärdssystemen ställer kyrkorna inför delvis nya sociala utmaningar. Ett ytterligare resultat är att kyrkligt välfärdsarbete i Europa i huvudsak utförs av kvinnor och att kyrkliga företrädare och representanter i hög grad ser detta som naturligt eftersom kvinnor anses ha fallenhet för vårdande omsorgsarbete. 2011 kom den andra volymen i WREP-studien med underrubriken *Gendered, Religious and Social Change*. I avhandlingen *The In-between Church. A study of the Church of England's Role in Society through the Prism of Welfare* (2009) av Martha Midlemiss LéMon undersöks Church of Englands roll för välfärden i lokalt sammanhang. I det efterföljande komparativa europeiska *WaVE-projektet, Welfare and Values in Europe: Transitions related to Religion, Minorities and Gender*, har tre volymer utkommit, 2011-2012.

Verksamheten vid CRS är en utlöpare av det tidigare Diakonivetenskapliga institutet i Uppsala (DVI). I dess första rapport *Diakoni och samhälle* (Ekstrand, red. 2001) presenterar bl.a. Helen Teglund en studie om diakoner med tjänst utanför kyrkan. Bland övriga publikationer utgivna vid DVI kan nämnas *Welfare, Church and Gender in eight european countries* (ed. Ninna Edghard Beckman) (2004), *Religiös förändring i norra Europa. En studie av Sverige* (2004), Anders Bäckström (red.) och Ninna Edgardh Beckman & Per Pettersson (medred.), *Welfare and religion. A publication to Mark the Fifth University at the Uppsala Institute for Diaconal and social Studies* (ed. Anders Bäckström) (2005), *Churches in Europe as Agents of Welfare – Sweden, Norway and Finland* (Anne Yeung ed., co-eds Ninna Edgardh Beckman & Per Pettersson) (2006a), *Churches in Europe as Agents of Welfare – England, Germany, France, Italy and Greece* (Anne Yeung ed., co-eds Ninna Edgardh Beckman & Per Pettersson) (2006b) I Annette Leis avhandling *Den kyrkliga diakonins roll inom ramen för två välfärdsystem. En jämförande fallstudie av två diakoninstitutioner i Sverige och Tyskland* (2004) jämförs diakonins samhällliga och kyrkliga förutsättningar för att fungera som välfärdsproducenter i Tyskland och Sverige. Övrig forskning med anknytning till DVI är Anders Bäckströms *Svenska kyrkan som välfärdsaktör i en globalkultur. En studie av religion och omsorg* (2001) liksom Eva Jeppson Grassmans *Socialt arbete i församlingens hägn* (2001).

I studien *Kyrkfolket och diakonin* undersökte Jonas Alwall och Karl Geyer attityder till kyrkans diakoni i tre västsvenska församlingar (1991). 1994 publicerades en studie av diakoniuppfattningar hos kyrkliga befattningshavare med titeln *För att tjäna* (Svenska kyrkans utredningar 1994:1). Lars Rubin belyser i avhandlingen *Engagemang i Lutherhjälpen. Studier av motiv och drivkrafter hos frivilliga aktiva* (2000) frivilligengagemang inom Lutherhjälpen. Jonas Bromander

presenterar i boken *Svenska kyrkans medlemmar* (2011) resultatet av studien Medlem 2010. Undersökningen visar bland annat att Svenska kyrkans medlemmar har ett stort förtroende för Svenska kyrkan som organisation, inte minst den diakonala verksamheten. Detta samtidigt som man har en relativt svag relation till kyrkan som sådan och till kristen tro.

Sven Thidevall analyserar i *När kartan inte längre stämmer, Svenska kyrkans församlingar i ett samtidshistoriskt perspektiv* (2003) församlingarnas förutsättningar efter de ändrade relationerna till staten år 2000. I studien *Församlingar ger ekonomiskt bistånd* (2002) kartlade Magnus Bodin stockholmsförsamlingars hantering av stiftelsemedel. Stig Linde undersöker i avhandlingen *Församlingen i gransknings sambället* (2010) församlingars inställning till och beredvillighet att använda marknadsorienterade och kvalitetsäkrande utvärderingsmetoder särskilt, med särskild tonvikt på det diakonala arbetet. Undersökningen visar att det finns ett motstånd mot denna typ av arbetsmetoder i Svenska kyrkans församlingar. Per Eckerdal analyserar i den av Svenska kyrkan initierade utredningen *Arbetsformer i förändring. Församlingens uppgift och förutsättningar* (2009) församlingars möjligheter att bedriva näringsverksamhet inom tunga välfärdsområden. Eckerdals slutsats är att församlingar mot bakgrund av bristande erfarenhet av denna typ av verksamhet bör inta en försiktig hållning till att initiera sådana. Miriam Hollmer och Anders Bäckström undersöker i en studie publicerad 2013 svenskarnas attityder till religiösa organisationers roll i välfärdsproduktionen.

Charlotte Engel jämför i sin avhandling *Svenska kyrkans sociala arbete-För vem och varför?* - En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma (2006) kyrkliga företrädares retorik på lokal och central nivå med diakonal praxis. Hon konstaterar bland annat en diskrepans däremellan och förklarar den mot bakgrund av sekulariseringsteori. I artikeln "Diaconia-Recent changes in the Church of Sweden" (2013) undersöker Elisabeth Christiansson och Helena Inghammar församlingars självbild av den diakonala verksamheten, speglad genom församlingsinstruktioner.

Eva Jeppson Grassman och Anna Whitaker undersöker i *Existentiell omsorg i församlingens hägn. Svenska kyrkans roll i livets slutskede* (2012) arbete med sorg och död inom Svenska kyrkans församlingar. Eva Jeppson Grassman studerar i *Som ett andra hem? Utlandskyrkan i en tid av globalisering och äldremigration* (2012) utlandskyrkans sociala funktion i ett samtidsperspektiv. I artikeln "Kristna organisationer och hemlöshet – relik eller nisch i det generella välfärdssamhället" (2007) undersöker Lars Erik Olsson och Marie Nordfeldt kristna organisationers arbete med hemlöshet. Tomas Lindstein redovisar i *Vändpunkten-ur barnens och ungdomarnas perspektiv* (2001) och senare forskning det arbete som bedrivits vid Ersta diakoni med

barn till missbrukande föräldrar. Inger Eriksson undersöker vilken roll poesi kan ha i arbete på sjukhem och hospice i *Poesiläsning som meningsskapare. En studie om poesigrupper på sjukhem och hospice* (2003). Tuija Nieminen belyser i avhandlingen *Krisgrupper och spontant stöd om branden i Göteborg 1998* (2002) bland annat Svenska kyrkans insatser vid denna katastrof.

Antologin *Diakoni, Tolkning, historik och praktik* (2008) innehåller bidrag från i huvudsak teologiska men även samhällvetenskapliga ämnesområden. I kapitlet ”Vad menas med diakoni?” av Erik Blennberger och Mats J. Hansson analyseras och problematiseras diakonibegreppet. I avsnittet ”Diakoni. Teologisk reflexion” belyses diakoni ur ett systematisk teologiskt perspektiv. Göran Agrell belyser bibliska motiveringar till diakoni i avsnittet ”Bibeln och diakoni. Motivering och exempel.” Erik Blennberger diskuterar etik och ideologi i kapitlet ”Diakoni, etik och ideologi”. I Elisabeth Christianssons kapitel ”Diakoni och samhällsförändring” diskuteras hur diakonins idégrund utvecklats i relation till samhällsförändringen. Per Eckerdal beskriver i ”Konflikt och nyorientering i diakoniinstitutionernas historia” diakoniinstitutionernas utveckling i ett socialpolitiskt sammanhang. Helena Inghammar belyser i ”Diakonats historia-vigningens motiveringar och förpliktelser synen på diakoner och diakonissors uppgifter speglad genom vigningsritual”. Annette Leis jämför i ”Diakonins roll i olika välfärdssystem. En jämförelse mellan Sverige och Tyskland” utvecklingen inom två diakoniinstitutioner i Sverige och Tyskland efter andra världskriget”. Marianne Ekedal belyser självårdens roll i ett diakonalt perspektiv i Självård och samtal. Tuija Nieminen Kristofferson analyserar frågan om Kyrkans roll i samhälleliga krissituationer i ”Kyrkans insatser i krissituationer”. Charlotte Engel belyser i avsnittet ”Diakoni för vilka och varför” i vilken grad diakonin faktiskt riktar sig till de mest utsatta i samhället. Stig Linde redogör i kapitlet ”Utvärdering i diakonalt arbete för forskning om utvärdering och metoder för kvalitetssäkring inom kyrkliga församlingar”. I antologin *Värdegrunder i kyrka, diakoni och samhälle* (2012) diskuterar forskare i etik, teologi, filosofi och diakoni vad det innebär att arbeta i en värdegenomsyrad organisation med särskilt fokus på Svenska kyrkan och diakoni. En av de frågor som ställs är: Kan yrken i moderna välfärdsverksamheter betraktas som kall?

Forskning om diakonatet och systematisk teologisk forskning

Kyrkoordningens (1999) bejakande av diakonatet som en del i vinningstjänsten ska förstås mot bakgrund av det arbete som under senare hälften av 1900-talet bedrivits inom Faith and order-

kommissionen inom Kyrkornas världsråd och som 1982 utmynnade i BEM dokumentet². Utredningen *Vigd till tjänst* (1983) innehåller en rad uppsatser som underlag inför den 1987 nya kyrkohandboken där biskop-, präst- och diakonvigningarna fick en likartad struktur. Svenska kyrkans svar på BEM dokumentet uttrycks i *Diakoniet i världens kyrkor. Kyrkornas svar på BEM dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen* (1994). I Biskopsbrevet *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete* (1990) liksom i vigningsordningen enligt 1987 års *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, del II, speglas grundtankarna i BEM. Den av Svenska kyrkan bejakade *Borgåöverenskommelsen*³ sätter in diakonatet i en ekumenisk kontext, vilket ger såväl organisatoriska som teologiska konsekvenser.

I avhandlingen *Ordination of Deacons in the Churches of the Porvoo Communion. A Comparative Investigation in Ecclesiology* (2011) analyserar Tiit Pädam diakonatets ställning inom Borgågemenskapen utifrån vigningsritual. I Helena Inghammars tidigare nämnda avhandling *Från moderhuset till domkyrkan. Upptagning, invigning och vigning av diakoner och diakonissor i Svenska kyrkan* (2006) belyses synen på diakonatet inom Svenska kyrkan i ett historiskt perspektiv genom analys av vigningsritual. Avhandlingen visar att synen på diakonatet har genomgått stora förändringar. Yngve Levenskog belyser i *Den långa vägen. diakonifrågorna i kyrkomötet 1938-1999* (2009) i ett kyrkovetenskapligt perspektiv, utifrån kyrkomötesprotokoll, debatten så som den förts i första hand i kyrkomötet, kring frågan om diakonins inorganisering i Svenska kyrkan. Den av nordisk ekumeniska rådet utgivna *The ministry of the deacon. 1. Anglican-Lutheran Perspectives* (1999) och 2, *Ecclesiological explorations* (red. Gunnel Borgegård, Olav Fanuelsen och Christine Hall (2000)) belyser diakonatet ur ett ekumeniskt perspektiv.

När det gäller samtida systematisk-teologiskt inriktad forskning kring diakoni kan Sven-Erik Brodds *Diakoniet. Från ekklesiologi till pastoral praxis* (1993), *Diakonen i mässan. En praktisk teologi för diakoner* (2005), Erik Blennbergers, Mats J. Hanssons och Rolf Ståhls *Diakoni – teologi, ideologi, praxis* (1999) samt de tidigare nämnda tidigare nämnda Erik Blennbergers och Mats J. Hanssons ”Vad menas med diakoni?” och Mats J. Hanssons ”Diakoni-teologisk reflexion” (2008) nämnas. I avsnittet ”Diakonin genom kyrkans historia” i antologin *Diakonins teologi* (1997), red. Sven Erik Brodd, behandlas kyrkans diakoni ur historisk och ekklesiologisk synvinkel.

² *Baptism, Eucharist and ministry* 1982

³ *The Porvoo Common Statement* 1993

Referenser

Agrell Göran, Bibeln och diakoni. Motivering och exempel. I Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Alwall, Jonas & Geyer, Karl, 1991. *Kyrkofolket och diakonin. Attityder till kyrkans diakoni i tre västsvenska församlingar*. Tro & tanke. Uppsala.

Arner, Anders, 1923, *Studier öfver Svenska kyrkans ställning till frågan om de fattigas vård under 1800-talet*. Lund.

Baptism, Eucharist and ministry, Faith and order paper 0512-2589; 111, World Council of Churches. 1982. Geneva.

Bexell, Oloph, 2003, *Sveriges kyrkohistoria. 7. Folkväckelsens och folkkyrkoförnyelsens tid*. Stockholm.

Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete, Biskopsmötet, 1990. Uppsala.

Blennberger, Erik, Diakoni, Etik och Ideologi. I: Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Blennberger, Erik och Hansson Mats J, Vad menas med diakoni? I: Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Bodin, Magnus, 2002. *Församlingar ger ekonomiskt bistånd: ett uttryck för diakoni i Stockholms stad*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie, nr 24. Stockholm.

Borgegård, Gunnel & Hall, Christine (red.), 1999. *The ministry of the deacon. 1. Anglican-Lutheran Perspectives*. Uppsala: Nordic Ecumenical Council [Nordiska ekumeniska rådet]

Borgegård, Gunnel, Hall, Christine & Fanuelsen, Olav (red.), 2000. *The ministry of the deacon. 2, Ecclesiological explorations*. Uppsala: Nordic Ecumenical Council [Nordiska ekumeniska rådet]

Brodd, Sven Erik, Diakonin genom kyrkans historia. I: Brodd, Sven Erik (red), 1977, *Diakonins teologi*. Stockholm.

Brodd, Sven-Erik, 1993, *Diakonaten. Från ekklesiologi till pastoral praxis*. Uppsala.

Brodd, Sven-Erik, 2005, *Diakonen i mässan. En praktisk teologi för diakoner*. Stockholm.

Bromander, Jonas, 2011, *Svenska kyrkans medlemmar*. Stockholm.

Bäckström, Anders, 2001, *Svenska kyrkan som välfärdsaktör i en global kultur. En studie av religion och omsorg*. Stockholm.

Bäckström, Anders (red), Edgardh Bäckman Ninna och Petterson Per (medred.), 2004, *Religiös förändring i norra Europa. En studie av Sverige*. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 8.

Bäckström, Anders (ed), 2005, *Welfare and religion. A publication to Mark the Fifth University at the Uppsala Institute for Diaconal and social Studies*. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr. 10.

Bäckström, Anders & Grace Davie (Eds.) med Ninna Edgardh & Per Pettersson (Co Eds.), 2010, *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 1. Configuring the Connection*. Farnham.

Bäckström, Anders & Grace Davie (Eds.) med Ninna Edgardh & Per Pettersson (Co Eds.), 2010, *Welfare and Religion in 21st Century Europe: Volume 2. Gendered, Religious and Social Change*. Farnham.

Bäckström, Anders (red.) 2011,2012, *Welfare and Values in Europe: Transitions related to Religion, Minorities and Gender*, Volume 1-3.Uppsala.

Bäckström, Anders, Bromander, jonas, Carlwe, Anders, Forsberg, Peter, Särndahl Densloe, Helena (1994). *För att tjäna. En studie av diakoniuppfattningar hos kyrkliga befattningshavare*. Svenska kyrkans utredningar 1994:1.

Christiansson, Elisabeth, 2006, *Kyrklig och socialreform. Motiveringar till diakoni 1845-1965*. Skellefteå.

Christiansson, Elisabeth, Diakoni och samhällsförändring. I Blennberger, Erik och Hansson Mats J., 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Christiansson, Elisabeth och Inghammar, Helena, 2013, Recent changes in the Church of Sweden, . *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice*. Vol 4:2, p 159-171.

Cnattingius, hans, 1952. *Diakoniat och Venia Concionandi*. Stockholm

Diakonaten i världens kyrkor. Kyrkornas svar på BEM-dokumentets ämbetsstruktur och den fortsatta utvecklingen, (red. Åke Andréén), Svenska kyrkans forskningsråd. 1994.

Diakoni som livsuppgift. En bok om Otto Centerwall, 1962, Uppsala.

Eckerdal, Per, Konflikt och nyorientering i diakoninstitutionshistoria. I Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Eckerdal, Per, 2009, *Arbetsformer i förändring. Församlingens uppgift och förutsättningar. Svenska kyrkans utredningar 2009:2*. Uppsala.

Edgardh Beckman, Ninna (ed.), 2004, *Welfare, Church and Gender in Eight European Countries*. Working Paper 1 from the project of Welfare and Religion in a European Perspective. Uppsala: Diakonivetenskapliga Institutets skriftserie nr 9.

Ekdal, Marianne, Självård och samtal. I Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Ekman, Einar, 1950, *Diakonien och folkskolan. En minnesvärd insats i svenskt folkbildningsarbete under förra seklet*. Stockholm.

Ekman, Einar, 1960, *Diakonala insatser i svensk socialpedagogik åren 1852-1904 i belysning av den allmänna utvecklingen på området*. Stockholm.

Ekstrand, Thomas (red.) 2001. *Diakoni och samhälle*. Diakonivetenskapliga institutet, Diakonistiftelsen Samariterhemmet

Elmund, Gunnel, 2005, *Det kvinnliga diakonatet som kall. Johan Christopher Brings syn på diakonissverksamhetens uppgift och form*. Skellefteå.

Elmund, Gunnel, 1973, *Den kvinnliga diakonien i Sverige 1849-1861. Uppgift och utformning*. Lund.

Engel, Charlotte, 2006, *Svenska kyrkans sociala arbete – för vem och varför? En religionssociologisk studie om ett diakonalt dilemma*. Stockholm.

Engel, Charlotte, Diakoni-för vilka och varför. I: Blennberger, Erik och Hansson Mats J.(red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Eriksson, Inger, 2003, *Poesiläsning som meningsskapare. En studie om poesigrupper på sjukhem och hospice*. Lund.

Fastborg, Gunnar, 1962, *Diakoni i Lappland*, Stockholm

Flodell, Sven Arne (red), 2010, *Vivi-Ann Grönqvist. Ett liv i tjänst för kyrkan*. Stockholm.

Gellerstam, Göran, 1971, *Från fattigvård till församlingsvård. Utvecklingslinjer inom fattigvård och diakoni i Sverige 1871- omkring 1895*. Lund.

Geremek, Bronislaw, 1991. *Den europeiska fattigdomens betydelse*. Stockholm.

Gerger, Christina, 1992. *Där nöden var som störst. En studie i fattigdom och fattigvård i en småländs landsbygdssocken 1815-1935*. Stockholm.

Hansson, Mats J., Diakoni-teologisk reflexion. I Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Hjortskull, Anders, 1981, *Från kärleksverksamhet till läkandemiljö. Diakonins ställning i kyrka och samhälle 1952-1975*. Lund.

Inghammar, Helena, 2006, *Från moderhuset till domkyrkan. Upptagning, invigning och vigning av diakoner och diakonissor i Svenska kyrkan 1855-1999*. Skellefteå.

Inghammar, Helena, Diakonatets historia-vigningens motiveringar och förpliktelser synen på diakoner och diakonissor uppgifter speglad genom vigningsritual. I: Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Jansdotter, Anna, 2004. *Ansikte mot ansikte. Räddningsarbete bland prostituerade kvinnor i Sverige 1850-1920*. Stockholm

Jarlert, Anders, 2001, *Sveriges kyrkohistoria. 6. Romantikens och liberalismens tid*. Stockholm

Jeppson Grassman, Eva, 2001, *Socialt arbete i församlingens hägn*, Stockholm.

Jeppson Grassman, Eva & Taghizadeh Larsson, Annika, 2012. *Som ett andra hem? Utlandskyrkan i en tid av globalisering och äldremigration*. Linköping.

Jeppson Grassman, Eva och Whitaker, Anna, 2012, Existentiell omsorg i församlingens hägn. Svenska kyrkans roll i livets slutskede. I: Jeppson Grassman, Eva och Whitaker, Anna(red) *Aldrande och omsorgens gestaltningar*. Lund.

Järpemo, Sture, 1977, *Väckelse och kyrkans reform. Från religiösslutskapsbildning i Stockholm till inre mission och samfund 1771-1858*. Stockholm.

Kilström, Bengt Ingemar, 1986, *Kyrka och diakoni*. Åbo.

Koivunen Bylund, Tuulikki, 1994, *"Frukta icke, allenast tro" Ebba Boström och Samariterhemmet 1882-1902*. Stockholm.

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan, del II, 1987

Kyrkoordningen, Svenska kyrkan, www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen

Leis, Annette, 2004, *Den kyrkliga diakonins roll inom ramen för två välfärdsystem. En jämförande fallstudie av två diakoninstitutioner i Sverige och Tyskland*. Uppsala.

Leis, Annette, Diakonins roll i olika välfärdssystem. En jämförelse mellan Sverige och Tyskland utvecklingen inom två diakoninstitutioner i Sverige och Tyskland efter andra världskriget. I

Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Midlemis Lé Mon, Martha, 2009, *The In-between Church. A study of the Church of England's Role in Society through the Prism of Welfare*. Uppsala.

Levenskog, Yngve, 1977, *Institutionsjälavård i Sverige 1932-1989. Med särskild hänsyn tagen till fängelsejälavården*. Stockholm

Levenskog, Yngve, 2009, *Den långa vägen. diakonifrågorna i kyrkomötet 1938-1999*. Skara.

Levenstam, Thorsten, 1968, *Kyrklig diakoni och samhällets sociala omsorgsarbete omkring 1850-1975*. Älvsjö.

Levenstam, Torsten, 1980. *Bibliografi över kyrklig diakoni- och sociallitteratur*. Skeab VERBUM.

Linde, Stig, Utvärdering i diakonalt arbete för forskning om utvärdering och metoder för kvalitetssäkring inom kyrkliga församlingar. I: Blennberger, Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Linde, Stig, 2010, *Församlingen i granskningsambället*. Lund.

Lindstein, Thomas, 2001, *Vändpunkten-ur barnens och ungdomarnas perspektiv*. Stockholm

Martling, Carl-Henrik, 1971, *Diakon, veniat, assistentpräst? Till frågan om den kyrkliga lekmanaförkunnelsen förr och nu*. Lund.

Nyberg, Harry, 1975, *Från väckelsemiljö tillkyrkomedvetande i kyrkokris. En studie i Nils Lövgrens utveckling 1852-1896/98*. Uppsala.

Newman, Ernst, 1932, *Svensk högkyrklighet, lågkyrklighet och frikyrklighet. Kyrkohistoriska studier*. Stockholm.

Nieminen Kristoffersson, Tuija, 2002, Krisgrupper och spontant stöd. Om insatser efter branden i Göreborg 1998. Lund.

Nieminen, Kristoffersson, Tuija, Kyrkans insatser i krissituationer. I: Blennberger,Erik och Hansson Mats J. (red), 2008, *Diakoni, tolkning historik och praktik*. Stockholm.

Oftestad, Alf B. ,2001. *Kirke - fellesskap - omsorg: diakoniens historie. 1, Fra aposteltiden til middelalderen : med blikk på Norden*. Oslo

Oftestad, Alf B. ,2001. *Kirke - fellesskap - omsorg: diakoniens historie. 2 og 3 Reformasjonstiden, Ortodoksien, Pietismen, Opplysningstiden* Oslo

Olsson, Lars-Erik och Nordfeldt, Marie, 2007, Kristna organisationer och hemlöshet – relik eller nisch i det generella välfärdssamhället. I: Löfstrand, Cecilia och Nordfeldt, Marie (red.) *Bostadslös! Lokalpolitik och praktik*. Malmö

The Porvoo Common Statement, 1993. Järvenpää.

Pädam, Tiit, 2011, *Ordination of Deacons in the Churches of the Poovoo Communion. A Comparative Investigation in Ecclesiology*. Uppsala.

Rubin, Lars, 2000, *Engagemang i Lutherhjälpen. Studier av motiv och drivkrafter hos frivilliga aktiva*. Lund

Ryman, Björn, 1997. *Lutherhjälpens första 50 år. 1947-1997*. Stockholm.

Sandholm, Åke, 1973. *Kyrkan och hospitalshjonen: en undersökning rörande omsorgen om de sjuka och fattiga i välfärdsanstalterna i Finland*. Helsingfors

Silfverberg, Gunilla (red.), 2012. *Värdegrunder i kyrka, diakoni och samhälle*. Stockholm

Sjöqvist, Åke, 1989, *Lärare, präst och diakonipionjär. En studie i Nils Lövgrens insatser i svenskt kyrkoliv*. Sköndal.

Teglund, Helen, 2001. Diakoner med tjänst utanför kyrkan. I: Ekstrand, Thomas (red.) *Diakoni och samhälle*. Uppsala

Thidevall, Sven, 2003, *När kartan inte längre stämmer, Svenska kyrkans församlingar i ett samtidshistoriskt perspektiv*. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr. 5.

Vigd till tjänst: betänkande, 1983. Vigningsutredningen. Svenska kyrkans diakoninämnd

Yeung, Anne (ed.), Edgardh Beckman, Ninna & Pettersson (co-eds), 2006a, *Churches in Europe as Agents of Welfare – Sweden, Norway and Finland*. Workingpaper 2:1 from the project Welfare and religion in a European Perspective. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr. 11.

Yeung, Anne (ed.), Edgardh Beckman, Ninna & Pettersson (co-eds), 2006b, *Churches in Europe as Agents of Welfare – England, Germany, France, Italy and Greece*. Workingpaper 2:2 from the project Welfare and religion in a European Perspective. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr. 12.

Åberg, Göran, 2005, *Emelie Petersen "Mormor på Herrestad" och hennes nätverk*. Lund.